

(بازار بین بانکی ریالی و عملکرد آن در سال ۱۳۸۸)

مقدمه

▶ بازار بین بانکی یکی از اجزای بازار پول است که در آن بانک ها و سایر مؤسسات اعتباری نسبت به معاملات با یکدیگر جهت تامین مالی کوتاه مدت مبادرت می ورزند. این بازار حداقل دو نقش حیاتی در نظام های مالی نوین ایفا می کنند. اولین و مهمترین نقش آنها مداخله فعالانه و موثر بانک مرکزی در اجرای سیاست پولی از طریق راهبری نرخ های سود است. دوم، بازارهای بین بانکی کارآمد، نقدینگی را به شکل مطلوبی از مؤسسات مالی دارای مازاد وجوه به مؤسسات دارای کسری وجوه انتقال می دهند. بنابراین، سیاستگذاران انگیزه بالایی برای ایجاد یک بازار بین بانکی کارآمد و قوی دارند تا بانک مرکزی بتواند به نرخ سود مطلوب نظر خود دست یابد و مؤسسات مالی نیز بتوانند به شکل کارایی به مبادله نقدینگی در میان خود بپردازند.

بر این اساس، بازار پول بین بانکی نقشی اساسی در اجرای سیاست های پولی دارد. این بازار نقطه شروع مکانیزم انتقال تکانه های سیاست های پولی است و در کشورهای صنعتی نرخ سپرده های یک شبه (overnight) در این بازار، هدف عملیاتی بانک مرکزی است. بنابراین اطلاع از عملکرد این بازار و عوامل تعیین کننده نرخ بازار بین بانکی دارای اهمیت بالایی می باشد.

در مجموع، توسعه و تعمیق بازار بین بانکی ریالی نتایج مطلوبی را در پی خواهد داشت که اهم آن عبارتند از: اجرای موثرتر سیاست های پولی و اعتباری، بهبود مدیریت نقدینگی بانک ها، کاهش اضافه برداشت آنها از بانک مرکزی، کاهش هزینه های تجهیز منابع برای بانک ها و امکان کاهش نرخ سود تسهیلات از این طریق و تقویت توان مالی بانک ها در جهت تامین مالی واحدهای تولیدی و سرمایه گذاری.

▶ شایان ذکر است که **شورای پول و اعتبار** در یکپهزار و سی و یکمین جلسه مورخ ۱۳۸۳/۷/۱۸ و نیز **کمیسیون اعتباری بانک مرکزی** در جلسه مورخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۷، **مقررات حاکم بر بازار بین بانکی ریالی و دستورالعمل اجرایی مربوطه** را در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا به تصویب رساندند. این بازار پس از پذیرش عضویت بانکهای متقاضی فعالیت در بازار مذکور، نهایتاً از تاریخ ۱۳۸۷/۴/۱۸ رسماً شروع به کار نمود.

► **هدف از تشکیل بازار** تقویت مدیریت نقدینگی بانکها و تسهیل تامین مالی منابع مورد نیاز بانکها در کوتاه مدت، برقراری انضباط پولی و اجرای مؤثرتر سیاست های پولی کشور است.

► **بانک مرکزی** به عنوان تنظیم کننده بازار، کلیه امور مربوط به برنامه ریزی، سازماندهی، هماهنگی، تدوین مقررات، نظارت، کنترل و تسویه معاملات را بر عهده داشته و جهت اعمال سیاستهای پولی در بازار شرکت می نماید.

► **معاملات مجاز بازار** اعضای بازار میتوانند وجوه خود را نزد یکدیگر به صورت سپرده سرمایه گذاری (شامل گواهی سپرده منتشر شده توسط خود) در چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا تودیع نمایند. مدت متعارف سپرده ها میتواند یک شبه، یک هفته، یک ماهه، دو ماهه، سه ماهه، شش ماهه، نه ماهه و یکساله باشد. نرخ سود علی الحساب سپرده ها **طبق توافق طرفین** تعیین می گردد. حداقل مبلغ سپرده گذاری ۱۰ میلیارد ریال و برای مبالغ بیشتر، ضرایبی از ۵ میلیارد ریال اعمال می شود.

► **سایر معاملات مجاز** عبارتند از خرید و فروش دین، اوراق مشارکت و گواهی سپرده (عام، خاص و ویژه) و سایر معاملات با موافقت بانک مرکزی. از آنجا که انجام هر یک از معاملات مجاز منوط به ابلاغ نحوه تسویه آن معامله به اعضا توسط بانک مرکزی می باشد لذا معاملات مربوط به خرید و فروش اوراق مشارکت تا راه اندازی کامل سامانه تسویه اوراق بهادار الکترونیکی (تابا) به تعویق افتاده است.

► **ارکان بازار عبارتند از :**

الف : هیأت عامل بانک مرکزی پیش از آغاز هر سال مالی و در طول سال، سیاستها و خط مشی های بازار را در چارچوب سیاستهای پولی، اعتباری و ارزی تعیین و به عنوان خط مشی اجرائی به کمیسیون اعتباری ابلاغ می نماید. جلسات هیأت عامل با مسئولیت رئیس کل بانک مرکزی تشکیل می گردد.

ب : کمیسیون اعتباری بانک مرکزی تصمیمات لازم جهت مدیریت بازار، در راستای سیاستها و خط مشی های کلی تعیین شده از سوی هیأت عامل را با توجه به شرایط اقتصادی اتخاذ و به ادارات ذیربط ابلاغ می نماید. جلسات کمیسیون اعتباری با مسئولیت قائم مقام بانک مرکزی تشکیل می شود.

ج : کمیته مدیریت عملیات بازار بین بانکی ریالی در چارچوب سیاستهای تعیین شده از سوی کمیسیون اعتباری، اقدام به تشکیل جلسات می نماید و از جمله وظایف آن نظارت بر حسن اجرای مقررات ناظر بر بازار بوده و جلسات آن زیر نظر مدیر کل اعتبارات بانک مرکزی تشکیل می شود.

تبصره : اداره اعتبارات بانک مرکزی دبیرخانه کمیته می باشد.

- ▶ **واحد عملیاتی بازار :** این واحد در اداره بین الملل هر عضو یا اداره ای با مسئولیت مشابه مستقر بوده و مسئول انجام معاملات (با استفاده از رویترز دیلینگ، تلفن، تلکس و سایر ابزارهای مورد تأیید بانک مرکزی) در چارچوب دستورالعمل ابلاغی از سوی آن عضو می باشد.
- ▶ **واحد تسویه :** این واحد وظیفه تسویه نهائی معاملات را بر اساس اطلاعات دریافتی از واحد عملیاتی به عهده دارد.
- ▶ **نرخ مرجع :** میانگین موزون نرخ معاملات در روز کاری قبل بر حسب سررسیدهای مختلف می باشد.

عملکرد بازار بین بانکی ریالی در سال ۱۳۸۸

در سال ۱۳۸۸، بازار بین بانکی ریالی با عضویت ۱۸ بانک دولتی و غیردولتی (۱۵ بانک فعال) با مجموع معاملات به مبلغ ۲۵۰۰۴۰ میلیارد ریال (در قالب سپرده گذاری) بصورت ۱ شبه تا ۶ ماهه فعالیت خود را به پایان رساند. گفتنی است تعداد اعضای فعال در بازار بین بانکی، از ۱۰ بانک در شروع فعالیت بازار در تیر ماه ۱۳۸۷ به ۱۵ بانک در پایان سال ۱۳۸۸ رسید.

تعداد سپرده گذاری های انجام شده در بازار بین بانکی ریالی از ۱۷ فقره در سال ۱۳۸۷ به ۲۱۰ فقره سپرده گذاری بین بانکی (بدون در نظر گرفتن معاملات بانک مرکزی) در سال ۱۳۸۸ رسید.

(۴)

شایان ذکر است که حدود ۷۳/۴ درصد از ارزش و ۶۹/۲ درصد از تعداد کل معاملات بازار بین بانکی در سال ۱۳۸۸، مربوط به معاملات یک شبه (overnight) و ۱۸/۷ درصد از ارزش و ۲۳/۶ درصد از تعداد کل معاملات بازار بین بانکی مربوط به معاملات با سررسید بین ۲ تا ۱۵ روز بوده است. این موضوع نشان‌دهنده رویکرد مطلوب حاکم بر بازار در جهت تقویت مدیریت نقدینگی کوتاه مدت بانک‌ها می باشد.

ارقام به میلیارد ریال

* حجم معاملات بانکها در بازار بین بانکی ریالی

بانکها	حجم سپرده گذاری	درصد	حجم سپرده گیری	درصد	حجم کل	درصد
بانکهای خصوصی	۴۳۰۰	۳/۶	۲۲۳۹۰	۱۸/۷	۲۶۶۹۰	۱۱/۱
**بانکهای خصوصی شده	۱۰۶۷۰۰	۸۸/۹	۸۶۹۵۰	۷۲/۴	۱۹۳۶۵۰	۸۰/۷
بانکهای دولتی	۹۰۲۰	۷/۵	۱۰۶۸۰	۸/۹	۱۹۷۰۰	۸/۲
جمع	۱۲۰۰۲۰	۱۰۰	۱۲۰۰۲۰	۱۰۰	۲۴۰۰۴۰	۱۰۰

* بدون احتساب معاملات بانک مرکزی

** بانکهای صادرات، تجارت، ملت و رفاه کارگران در زمره بانکهای خصوصی شده طبقه بندی شده اند.

بررسی صورت وضعیت روزانه بانکها، حاکی از آن است که حساب اکثر بانکها از اضافه برداشت در سال ۱۳۸۷ به سمت مازاد منابع در سال ۱۳۸۸ حرکت نموده و اتکاء کمتری به منابع بانک مرکزی وجود داشته که این امر موجب رونق نسبی در بازار گردید.

آمارها نشان می دهند که ارزش حجم معاملات در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۷ با افزایشی ۲۸/۲ برابری از ۸۵۰۰ میلیارد ریال به ۲۴۰۰۴۰ میلیارد ریال رسیده است.

ارزش حجم معاملات ثبت شده در بازار نسبت به حجم نقدینگی در پایان سال ۱۳۸۸، به میزان ۱۰/۷ درصد بوده است.

نتیجه گیری

در سال ۱۳۸۸ بهبود محسوسی در وضعیت بانکها به وجود آمد، به طوری که اضافه برداشت از بانک مرکزی کاهش یافته و پیشرفت قابل ملاحظه ایی در مسیر صحیح تأمین نقدینگی از طریق عملیات بازار دیده شد.

اولویت بانک مرکزی رفع نیازهای نقدینگی بانکها از طریق مکانیزم بازار بوده و تنها به عنوان آخرین مرجع تأمین منبع و در چارچوب مقررات بازار بین بانکی ریالی اقدام به تأمین نقدینگی مورد نیاز بانکهای عضو خواهد نمود.

با توجه به اینکه تنوع ابزارها در حوزه پولی و مالی علاوه بر گسترش و تعمیق بازارهای مالی، موجب افزایش اثرگذاری سیاستهای پولی نیز می گردد، در شرایط فعلی که منابع موجود در شبکه بانکی پاسخگوی تقاضای روز افزون بازار نمی باشد، رونق بازار بین بانکی و خلق ابزارهای نوین همراه با مدیریت تقاضا در بازارهای مالی کشور، می تواند در کارکرد بهینه در بازارهای مالی و به ویژه بازار پول نقشی به سزایفا نماید.